

paper important a València, i després a Tunis, on morí assassinat per la seva audaç actuació política, quan tenia uns 50 anys. Més sobre Abenalabbar i altres savis d'Onda en Julià Ribera (*Desert. y Op* 206 i 223).¹

Abenalabbar en la *Tecmila* (nº 205) reconeix a Onda la categoria d'una de les «*ammaliyā*» de València («district, province» segons l'Edrissi, Dozy *Suppl.* II 176b 10f)

MENCIONS ANT. Cristianes. En el Poema del *Cid*: «contra la mar salada, compeçó a guerrear /--- Myo Cid gañó a Xèrica e a Onda e Almenar, / tierras de Borriana todas conquistas la ha: / pésals en Valencia --- A menos de lid no's partirá questo ---»: es comprèn que en aquella cavalcada el Cid havia fet conquestes sumàries, deixant-hi petites guarnicions (d'ocupació potser només parcial) i entre els forts d'Onda i Xèrica, i preveient batalla crida aquestes petites forces: «vayan los mandados por los que nos deven ayudar: / los unos a Xèrica, e los otros a Alucad, / desí a Onda e los otros a Almenar /---» (vv. 1092-1109).

Després del raid sortós del temerari aventurer, vingué la conquesta, prudent, metòdica, encaminada a l'assimilació del país. *Cron.* de Jaume I; «Pero Corneyl ab aquells --- començaren a garrejar a Honda e Nubles e a Oxó e a Almenara, car no osaven pus enjús ---» (188, Ag. 235.1): «vench-nos messatge --- que Çaén, ab tot lo poder, de Xàtiva tro en Onda, 600 moros cavallers hi acudiren --- III milia hòmens de peu per combatre al Pug --- los sarraïns vengueren e donaren en la devantera los peons de la frontera de Xèrica, de Sogorp, de Liria e d'Onda ---» (217-8, Ag. 260. 10, 20). Les tropes dels musulmans d'Onda estigueren, doncs, a l'avantguarda en les batalles decisives en defensa de la València mora.

1178: *Ondam* (BSCC XVII, 386). 1224: *Unda* (Huici I, 75, 94). 1235: «habere speramus Onda, Nules ---» (Villan. *Vi.Li.* III, 5.15). 1236: *Onda* (id.ib. III, 27). 1243; 1250: *Onda* (Huici I 349, 496). 1255: en la contribució imposada per Jaume I a les poblacions, figura en llistes *Onda* amb 2000 sous (*El Arch.* I, 248). 1261 i '71: *Onda* (Huici II, 289, 344). 1280: *Onda* (MiretS., *Templ.* p.251). 1280: *Honda* (BABL XII, 53). Des del S.XIV apareix *Onda* en massa (p.ex. 1327, *CoDoACA* XXIX, 428; 1382 BSCC XIV, 461. S.XVII. Memor.Muñoz, BSCC XIV, 430).

En el *Rept.* de València figura la «*villa Onda*», i un «furnum in *Onda* juxta portam de la *Çafona*»² (Bof. 416, facs, Ribera p.311), i també s'hi cita en la forma *Unda*, amb esment del riu *Milars*, la séquia de la Figuera, i la Torre, com una alq. prop d'*Artea* (Bof. 374) i de *Tales* (372). El fet de figurar en el *Rept.* de València —on no hi ha pràcticament res al N. de Morvedre i Almenara— les aldees d'Onda és prova eloqüent de la importància excepcional d'Onda dins

el regne sarraï de València.

De les cartes de població tracta A.Sz.Gozalbo «*El Castillo de Onda y sus cartas pueblas*», BSCC, XI, 82ss.; per a la de 1248, cf. GGRV, 804.n.525; i Lz. Vargas, I, 267.

Encara que el domini sarraï a Onda tingué una importància cabdal, —diríem incomparable fora de Borriana, Xàtiva, Albaida i Dénia—, per això mateix els nostres tingueren més interès a repoblar-la, aviat i vigorosament, de gent cristiana. Ja en el S.XVI hi predominen incomparablement els cristians, hi quedaven 19 cases de moriscos en el cens de 1563, i només 7 el 1602 (Lapeyre, 35); l'avaluació governamental de c.1600 només hi troba cristians (400 en nombres rodons) (*El Arch.* IV, 385); Reglà hi registra 714 focs cri., i cap de morisc, el 1609 (p.105), dependent de la comanda de Montesa.

Les notícies que tenim del nom en fonts aràbigues són ja senyals fonètics de romanització: els moriscos tenen ja un sistema fon. mig romànic —si bé és probable que fos «*umda*» en Abu 'l-Ĥatab (nota supra)— «*u>nda*» en Yaquṭ (geògraf oriental de primers del S.XIV, en el seu *Muġam al-Buldân* o 'tractat dels països' (Alemany *Geogr.*, p.96); id. en el Himyarí (a.1461, si bé usant models de c.1310). ed. Levi-Provençal p.39, que es limita a posar-lo en la *kura* de València; ho compensen les moltes cites que tenim del gentilici aràbic *al-Undí*, si bé ja transcrites en caràcters llatins, en els *Repts*; sovint en el *Rept.* de València, p. ex.: «domos in Valentia, in carraria d'*Albanecha*, q. fuerunt de Mahomat *Alondí*» (Bof. 256.13). I els sarraïns d'allà apareixen també establerts i ricament fincats a Mallorca; «Alcheria Algaytrén: li Tert *Alundí* (*Rept.Mall.* 3), en el te. de Montuiri; alq. *Algairén li Ceit Alundí* (Quadrado, 482).

ETIM. No se n'ha proposat cap, almenys cap de seriosa, ni tan sols sostenible.³ I no obstant n'hi ha una que no sols s'imposa naturalment, sinó que, evidentment, no és susceptible de cap objecció «*umda*» 'suport, puntal', 'punt de sosteniment, fonament', pron., doncs «*ōmda*, derivat d'una de les arrels i verbs més productius en l'àrab de pertot i de tots temps.

Com explica el gran arabista G. Gabrieli en l'*Onomastico dell'Islam* pagat pel Príncepe di Teano(184), s'emprava particularment com «*laqab*» o sigui sobrenom d'entitats i localitats, p.ex. «*umda al-mulk*» «sostegno del regno»; confirmat en les fonts hispàniques i magrebines: «sustentamentum», *RMA.* 600, 3f.) i amb matisos tirant a l'abstracció: «appui, soutien, pilier, au fig.: âme» en l'algerià Beaussier, «règle, exemple, modele» en Boqtor. En efecte; amb aquests matis figurat consta en el títol del llibre (kitâb) «*umda* at-tabîb fi ma'rifa' an-nabât» '(llibre) del fonament o suport dels metges per al coneixement de...': el tractat de matèria mèdica, que Asín va provar escrit pel mateix autor sevillà, anònim, de c.l'a.